

Р е ц е н з и я

на дисертационен труд на Димитър Емилов Богданов

Редовен докторант в Катедра „Социална педагогика и социално дело”

„Професионален профил на възпитателя в Домове за деца, лишени от родителска грижа”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” по научна специалност 05.07.01 Теория на възпитанието и дидактика(Социална педагогика) - Област на висше образование Педагогика 1.2.

Научен р-л проф.д-р Г. Димитрова

Автобиографични данни и представяне на кандидата

Димитър Богданов е роден на 23 март 1976 г. От 1991 до 1994 е завършил средно професионално образование в ТОХ „Ас. Златаров”- гр. Пловдив. Следвал е в ПУ „Паисий Хилендарски” от 1994 до 2000 г. и е завършил ОКС „Бакалавър по „Начална училищна педагогика” с професионална квалификация „Начален учител”. От 2002 до 2004 г. е бил студент в ОКС „Магистър” по социална педагогика в същия университет. От 2014 г. работи като начален учител в НУ „Хр. Ботев”, гр. Пловдив, а преди това в ОУ „В. Левски”- с. Маноле, общ. Марица (2013-2014) , ОУ „П. Славейков”, Пловдив (2011-2013), образователен център „Марина”, гр. Пловдив (2010-2011). Бил възпитател в ДДЛРГ „Рада Киркович”- гр. Пловдив (2002-2005).

От 1.02.2005 до 1.02. 2008 г. е бил редовен докторант в Катедра „Социална педагогика и социално дело” на СУ „Св. Кл. Охридски”- ФНПП, където е отчислен с право на защита. След две обсъждания на различни варианти на дисертационния труд през 2009 и 2013, на 07.04.2015 г. след последно и окончателно разглеждане с контролна рецензия от мене, пред членовете на катедрата редовно заседание, е единодушно прието предложение за откриване на процедура за официална защита.

Кандидатът владее руски и немски език и ползва на много добро равнище английски език. Към настоящия момент завършва магистърска степен по Приложна психология в ПУ „П. Хилендарски”.

Описание и преценка на промените във формалните параметри

Дисертационният труд е разработен на 266 стандартни страници, от които сега 211 стр. основен текст на съдържанието и 54 страници - приложения. Структурата отговаря на общоприетите стандарти и съдържа увод, три основни глави, заключение, използвана литература и приложения. Съотношението на теоретичните към емпиричните части е 2:1 в основния текст, а по отношение на пълния обем на проекта за дисертация, който включва приложенията е 1:1.

Представяне и критична преценка на съдържанието

Значимостта на проблема и обосновката на необходимостта от проучването е формулирана ясно в увода. Темата на дисертацията е утвърдена още преди десет години. През този период са налице някои промени в нормативната уредба, а възпитателната работа в домовете е обект на различен тип научно-приложни изследвания. Независимо, че в последното десетилетие са защитени значителен брой дисертации в тази област, нито една от тях не съвпада и не повтаря темата. Може да се коментира целесъобразността от актуализира само на наименованието на домовете.

Постановката на цялостното изследване в *увода* е добре обмислена и нямам съществени критични бележки. Тя е реалистична и отговаря на необходимите изисквания. Приемам изцяло точната и обоснована логически формулировка на обекта и предмета на изследване – обектът е възпитателят (педагог и социален педагог) в домовете, а предметът е насочен конкретно към проучването на професионалния профил на възпитателя и процесите на реализацията му в домовете.

Изложението в *първа глава* разглежда състоянието на ДДЛРГ като социално-възпитателни институции, но и педагогическите взаимоотношения в тях. В него се представя първо развитието и се прави анализ на ДДЛРГ у нас. Проследява се проучването на детето като социално-педагогически обект и субект и възпитателят, а накрая – основни аспекти на педагогическите взаимоотношения „възпитател-възпитаник” в институцията „Дом”. Допълнително и адекватно са анализирани педагогическите взаимоотношения в дома, което по моите впечатления е нов параграф в тази глава и обогатява съдържанието.

Втората глава разглежда специфичните характеристики на съвременния професионален профил на възпитателя от нов тип в ДДЛРГ. Авторът е проследявал, обновявал и прецизирал отделните части на съдържанието в зависимост от актуалните промените през последното десетилетие, осъществени в хода на разработването на дисертационния труд. Първите два параграфа описват основни психолого-педагогически компетентности и проблеми в работата и проблемите свързани с личността, стила и авторитета на възпитателя; призиванието, квалификацията на професионална подготовка съвременния възпитател от нов тип.

Отделен параграф е посветен на модела на професионалния профил на възпитателя от нови тип в домовете за деца и на неговите компетентности/ компетентности като са използвани сравнително по-нови изследвания по проблема. Това характеризира анализа като актуален в т.ч. и с чуждестранни изследвания (проблеми за конфликти, стрес и запазване на психическото здраве на възпитателя при работата му в дома). Тези нови аспекти са важни, но представянето им може да се обвърже още по директно свързано с възпитателите в домовете и да се базира не само на постановки от учебно-научната литература. Това би могло да се фокусира и подчертае по-силно и обогати с научни изследвания.

В тази глава като цяло е осъществено системно и сравнително сполучливо извеждане на същностни характеристики не само на социално-педагогическата дейност изобщо, а и на професията на възпитателя от нов тип. В конкретизиран и диференциран за спецификата на социално-възпитателната работа в дома вид на изложението е отделено по-съществено място в теоретичната обосновка на изследването.

Бележките в хода на обсъждане на дисертационния труд са били за това, че проблемите за т.нар. ”призвание” се разглеждат заедно с проблемите на квалификацията като заглавие на отделен параграф, но квалификацията не се коментирала последователно. Предложението ми е било те да се отделят като се акцентира върху професионално-личностните качества на възпитателя, а отделно да се разгледат проблемите на образованието и квалификацията на базата на съвременни изследвания по проблема. В резултат най-голямо внимание и коментара реално е отделено на предложения модел на професионален профил на възпитател от нов тип в Домовете за деца. За целта той е представен и в структурна схема. Моделът е основа за емпиричното изследване, поради което би следвало да се обоснове още по цялостно.

Направена убедителна и адекватна обосновка на необходимостта от „нов тип” възпитател, съобразно реалната ситуация и новите политики за възпитание. В параграфът за професионалните компетентности на педагога, който се отнася за социално-педагогическата дейност като цяло е конкретизиран на базата на по- актуални проучвания и анализи. Без да се прави същински преглед на изследванията по проблема се посочва на каква база са изведени компетентностите. Направен е опит на фона на общите изисквания такива да се открият като обобщения специфичните, които се отнасят за възпитателя в дома.

Третата глава е посветена на конкретно емпирично изследване на професионалния профил на възпитателя и анализ на резултатите от него в първия параграф, изводи и резултати от него – във втория и описание на модел на съвременния професионален профил на възпитателя от нов тип – в третия параграф.

Изследователската работа е в три етапа: 2007-08 – 4 бр. домове и 2009-2012 – 12 бр. домове. Третият етап е след последното обсъждане на дисертационния труд в периода 2013-2014 г. В този етап са изследвани цялостно отново предишните и са включени нови единадесет дома в 20 населени места в цялата страна общо 27: Пловдив (3 бр.), Асеновград, с. Лесичово, с. Широка лъка, Брацигово (2 бр.), Велинград, Панагюрище, Хасково (2 бр.), Бургас, Стара Загора(3 бр.), Враца, Ловеч, , Берковица, Русе (2 бр.), Силистра, Варна, Добрич, Велико Търново, Велики Преслав, Благоевград. Не се откроява ясно дали повторното изследване на предишните е със същия инструментариум и с каква цел е направено.

Общият брой на изследваните институции е бил 16 институции в три групи лица – 520 деца, 269 възпитатели и 78 специалисти от ръководния екип на домовете – директори, методици и помагачи специалисти. В новата извадка броят на децата е с 200 по-малко (320 деца на възраст 14-18 години и випускници, които напускат дома на 18-20 години). Възпитателите са със 50 по-малко (219 бр.), а специалистите – 30 бр. по-

малко(48 бр.- директор, социален работник, социален педагог, психолог). Броят на изследваните лица е по-малък от предишните проучвания, а броят на изследваните домове е увеличен с 11 бр.

Използван е анкетният метод чрез три отделни въпросника като се прави анализ и съпоставка на резултатите от допитването при децата, възпитателите и специалистите. Не се прави разлика в анализа по отношение на двата периода на проучване и отделните извадки. Резултатите са представени във вид на диаграми и коментар на данните в тях и таблица с общите резултати на професионалните качества и умения в резултат от допитването до трите групи анкетирани лица. Тя дава конкретна и важна за интерпретацията информация, която може да се заостри и обобщи с коментар. Изследвани са и стиловете на общуване според мнението на трите групи, които както се очаква да бележат значителни различия. Във връзка с това може да се коментират разликите по-конкретно по отношение на хипотезата. Накрая се изследва и мнението на трите групи по отношение на професионалните характеристики, роли, способности и компетентности. Не се търси същинска обосновка на причините за „неудовлетворителните“ резултати за да се анализира по-детайлно и отговор за значителните различия в мнението на трите изследвани групи, както и не се прави уговорка за ограниченията и възможностите на използвания метод. Това би могло да се постави като въпрос при официалната защита на дисертационния труд.

Анализът на получените резултати накрая посочва значителни недостатъци в констатираните от анкетните проучвания и наблюдения, беседи и интервюта с деца. Тази конкретна реалистична картина е основание да се предложи вариант за прилагане в практиката на модел на професионално-педагогическа дейност на възпитателя в дома. Той сам по себе си е обобщение на базата на теоретичното проучване емпиричните наблюдения и опит на автора. Това е теоретичен модел, за който няма данни за апробация, но е изведен на основата на цялостното теоретико-емпирично проучване.

Литературата съдържа значителен брой източници: 211 бр., от които 30 бр. са на латиница: 18 на немски и 12 на английски език. Повечето от заглавията и авторите присъстват и в текста, а препоръката докторантът да обогати информационната база и обзор с по-нови проучвания у нас през последното десетилетие и особено през последните няколко години, е реализирана напълно след последното обсъждане.

В ресурсите са включени реално използвани по-нови публикации в т.ч. и някои публикации по дисертационни трудове по близки до изследвания проблем, различен тип проучвания и доклади във връзка с актуални проблеми в политиките за отглеждане и възпитание на деца, подготовката на кадри и специалисти в социално-педагогическата сфера и др. Близо 30 заглавия в библиографията на кирилица са от последните пет години, а общо повече от половината (113 бр., от които 20 на латиница) са издания след 2000 г. Информационната база е значително обогатена и отговаря на всички изисквания за изследване от дисертационен тип.

Преценка за автореферата, приносите и публикациите

Авторефератът представя релевантно съдържанието на дисертационния труд и приносите, а списъкът с публикации съдържа само тези свързани с темата. Те са значителен брой - 13, направени в период от десет години: 2005-1, 2006-2, 2007 -4, 2008-5, 2015-1. Осем от тях са в официалното научно-педагогическо издание на МОН сп. „Педагогика”, една – в сп. Педагогически форум” на ТрУ- ст. Загора, а останалите три – в сборници с научни трудове от конференции на СУ „Св. Кл. Охридски”-ФНПП.

Обобщено представяне на приносите

1. Осъществено е сравнително обхватно поетапно теоретико-емпирично конкретно проучване на актуалния професионалния профил на възпитателя от Домовете за деца, което обхваща възпитаници, ръководен екип и възпитатели.

2. На основата на този тип проучване са изведени компетенции, професионални роли, ценности, умения и личностни качества, които очертават основни компоненти на професионален профил на възпитател от нов тип- социален педагог в тези институции.

3. Доказва се необходимостта от социално-педагогическа подготовка на възпитателите в специализираните институции на основата на ивдечения модел на професионален профил. Неговата научно-обосновка може да служи като основа в подготовката и квалификацията на социалните педагози за възпитателна работа в домовете при работата с деца лишени от родителска грижа.

4. На конкретно-научно –приложно равнище е предложена програма за повишаване квалификацията и мотивацията за професионален труд на възпитателите в социално-педагогическите институции, както и апробирани инструменти за изследване и работа на терен – рейтинг –скала за оценка и самооценка на възпитателната дейност и модел за етичен кодекс на педагогическия персонал в специализираните институции за социални услуги.

Заклучение

На основата на критичен съпоставителен преглед от две рецензии на различни етапи в хода на обсъждането, в т.ч. и на последната контролна рецензия при апробацията депозирана от мене, както и при прегледа на окончателния вариант за официална защита, приемам, че докторантът е направил своя подбор на най-съществените критични бележки и препоръки като се е съобразил с повечето от тях.

Предложение

На тази основа предлагам на уважаемото научно жури да присъди на докторанта Димитър Емилов Богданов научната и образователна степен „доктор” - Област на висше образование Педагогика 1.2. Научна специалност Теория на възпитанието и дидактика(Социална педагогика)

12.06. 2015 г.

Рецензент:

Проф.д-р Нели Бояджиева